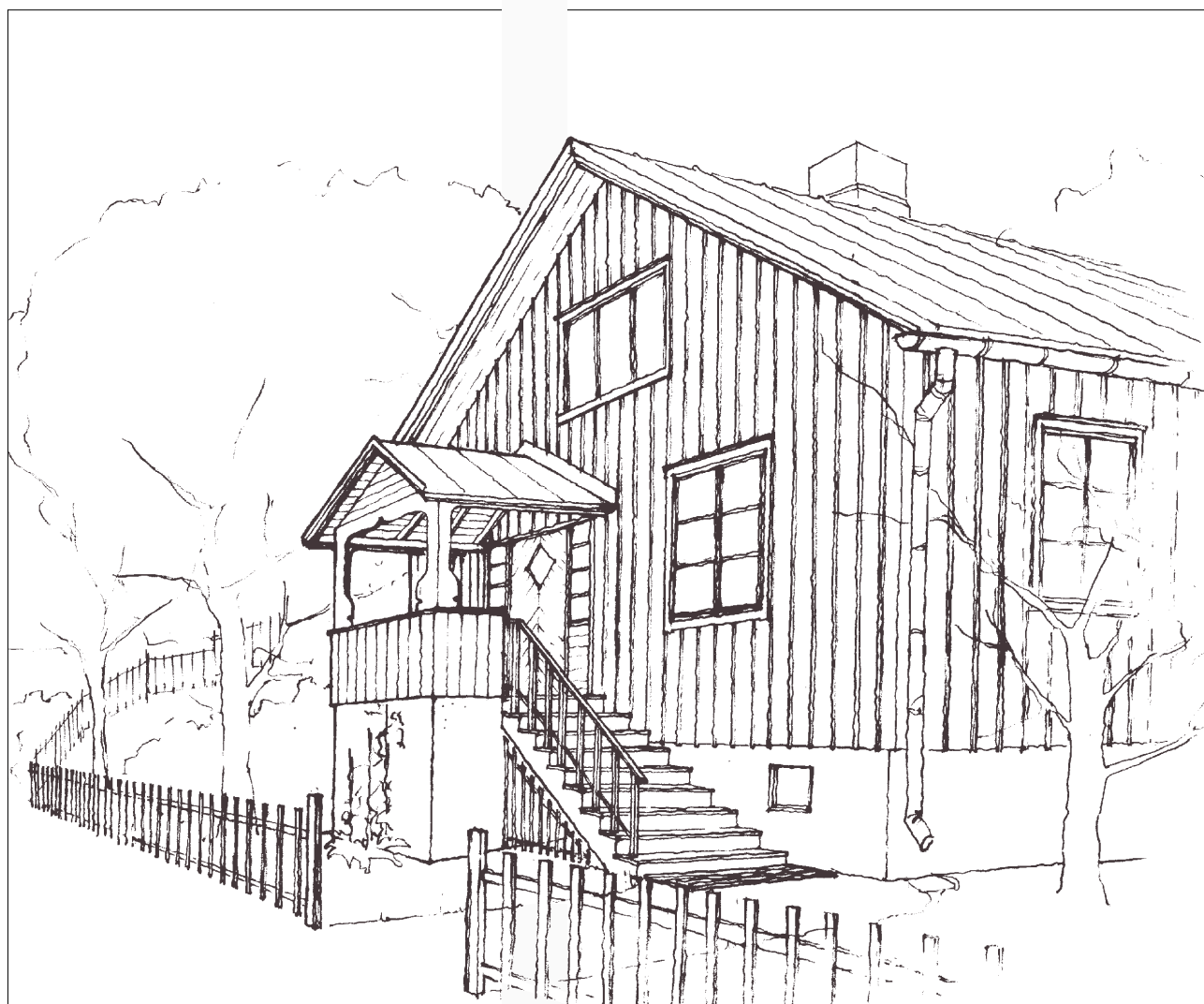


## Sisältö

Yleistä .....	2
Kuistien historiaa .....	2
Kuistin merkitys ja ominaisuudet .....	2
Kuistin rakenteet .....	4
Kuistin vauriot .....	5
Korjaustyöt.....	5
Perustukset.....	5
Runko .....	6
Pinnoitteet .....	6
Lisärakentaminen kuistilla .....	7
Kirjallisuutta.....	8



Tämä korjauskortti sisältää yleisiä periaatteita puurakennusten kuistien vaurioiden korjaamisesta. Kortissa esitetään suosituksia ja ratkaisut tulee harjoittaa kussakin tapauksessa erikseen.

## YLEISTÄ

### Kuistien historiaa

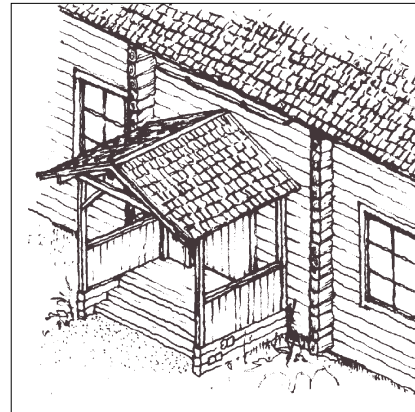
**K**uisteja on ilmeisesti rakennettu jo keskiajalla, vaikka ne yleistyivät vasta 1800-luvulla. Varhaisia kuistien edeltäjiä ovat riu'uista rakennettu kotamainen piste-porstua oven edessä ja tästä kehitetty lautaporstua. Ensimmäinen maininta varsinaisesta kuistista Suomessa on Kokemäen kartanosta vuodelta 1641. Sekä "porstua" että "kuisti" ovat alkujaan lainasanoja ruotsin kielestä.

Kuistien rakentaminen oli alkuun yleisempää maamme länsirannikolla, jonne vaikutteita tuli Ruotsista. Kuistin rakentamisen taito levisi muuallekin: eteläpohjalaisia mestareita kiersi vielä viime vuosisadan loppupuolella Keski-Suomessa rakentamassa kuisteja. Silloin olikin kuistien rakentamisen kultakausi. Kuistista haluttiin tehdä edustava, sen avulla voitiin korostaa sisäänkäyntiä. Yksinkertaisemmissakin rakennuksissa kuistiin saatettiin käyttää höylälautaa ja öljymaaleja. Viimeistelyyn kiinnitettiin suurta huomiota.

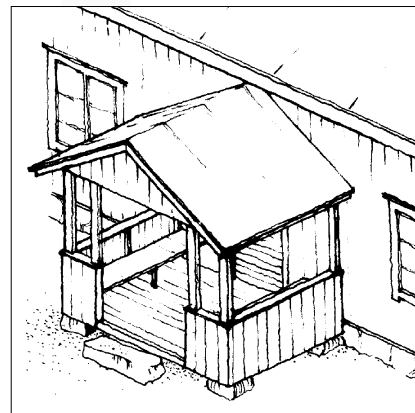
### Kuistin merkitys ja ominaisuudet

Kuisti suojaa sisäänkäyntiä, se on eräänlainen tuuli-kaappi. Meidän ilmastossamme kuisti toimii siirtymä-alueena ulkoa sisälle tultaessa ja vähentää sään vaikutuksia sisäänkäynnin kohdalla.

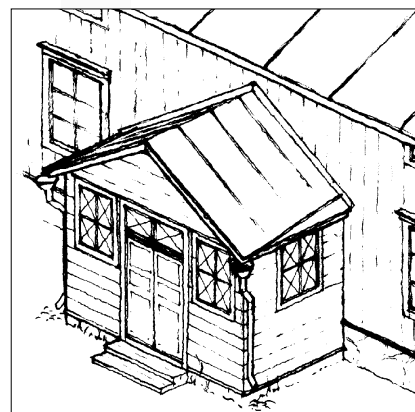
## 2 Erilaisia kuisteja



avokuisti, jossa kaksi pilaria ja koko kuistin levyiset portaat



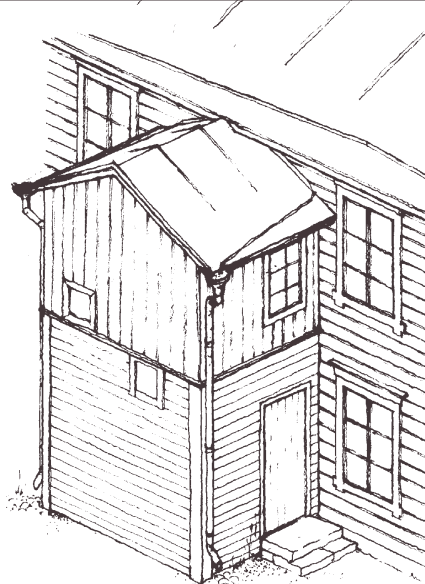
avokuisti, jossa neljä pilaria ja istuinpenkit



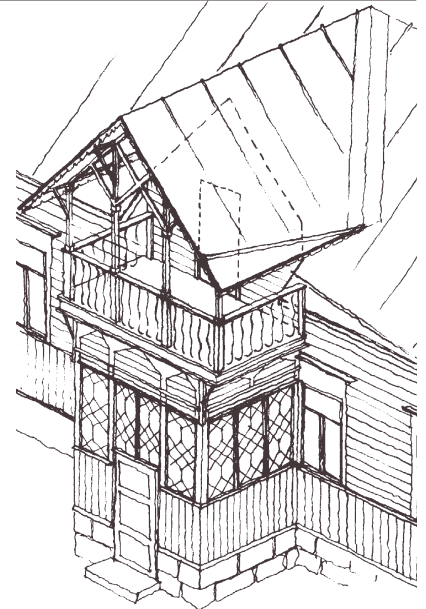
umpikuisti

Kaksikerroksisia kuisteja

3



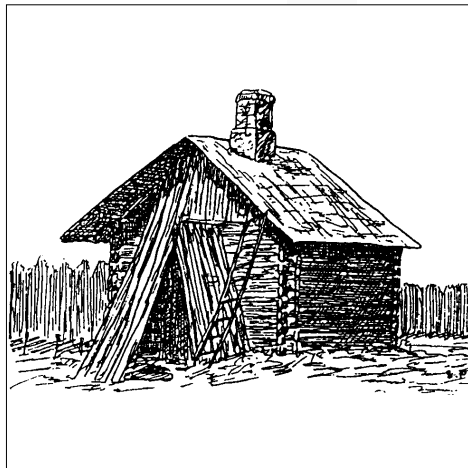
Umpikuisti, joka samalla toimii porrashuoneena.



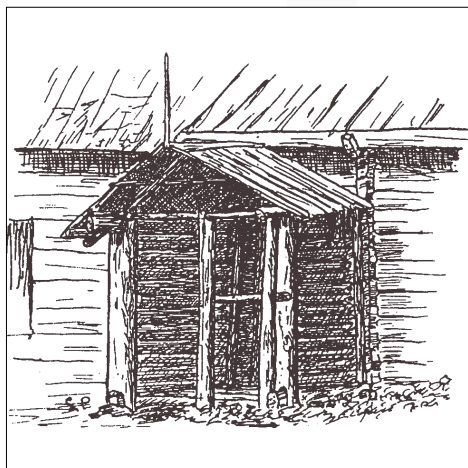
Alaosa umpikuistina, yläosa parvekkeena.

Varhaisia kuisteja.  
Lähde: Samuli Paulaharju,  
Kansantieteellisiä  
kertomuksia VI, 1906.

4



Pisteporstua asumuksen  
sisäänkäynnin suojana.  
Mökki Päätälässä.



Avokuisti varhaisessa muodossa Lempiäisten  
Kirstinälässä. Sisäänkäyntiä suojaa pylväiden  
kannattama kate, kaiteita ei ole.

Kylmä umpikuisti on sisä- ja ulkotilan välimuoto. Suurten lasipintojen takia kuistin valaistus poikkeaa muusta rakennuksesta. Kuisti muodostaa suojatun alueen sisä- ja ulkotilan välille; sillä voi oleskella myös keväisin ja syksyisin, kun varsinainen ulkona oleskelu ei ole miellyttävää. Kuistiin liittyvät myös puun ja luonnon tuoksut, joiden antamaa elämystä ei sovi vähätellä.

Kuisteissa voidaan erottaa kaksi perustyyppiä: avokuisti ja umpikuisti. Avokuisti on varhaisempi tyyppi ja käsittää perusmuodossaan pylväiden varaan asetetun katteen, jonka suojaan usein myöhemmin lisättiin lattia, kaiteet, istuinpenkitkin. Avokuisti on saattanut syntyä myös jo aiemmin rakennetun avoportaan tai porrastason suojaksi. Umpikuisti on laudoitettu, eristämätön rakenne, jossa on useimmiten yksinkertaiset ikkunat. Ikkunat ovat monasti varsin suuria.

Kuisti on yleensä yksikerroksinen, mutta varsinkin vuosisadan vaihteen rakennuksissa esiintyy kaksikerroksisia kuisteja, jotka toimivat porrashuoneina tai joissa on ylhäällä parveke tai pieni huone.

Erityisesti vuosisadan vaihteen huviloissa kuisteja saatetaan olla useampiakin. Siihen saakka kuisti oli ollut pääasiassa sisäänkäynnin merkki, mutta sittemmin kuisteja rakennettiin nimenomaan vapaa-ajan oleilua varten.

# KUISTIN RAKENTEET

**K**uistilla on yleensä rakennuksen muusta perustuksesta erilliset kevytrakenteiset perustukset. Matalan perustustapansa vuoksi ne liikkuvasti helposti roudan vaikutuksesta. Kivijalka nousee usein vain vähän maanpinnan yläpuolelle ja sen varassa olevat puurakenteet ovat alttiina maasta nousevalle kosteudelle.

Runko on yleensä höylättyä puutavaraa ja varsinkin vuosisadan vaihteessa runkorakenteet on usein reunoiltaan viistetty tai muuten koristeltu.

Kuistit on alunperin rakennettu kylmiksi rakenteiksi. Tämän vuosisadan, erityisesti 1940-luvun rakennusten kuisteja saatettiin eristää sahanpurulla, mutta tällöinkin kuisti oli lämmittämätön.

Kuistiin tehtiin yleensä yksinkertaiset ikkunat. Ruutu- jakoon ja yksityiskohtiin kiinnitettiin erityistä huomiota.

Kuistin ovet pyrittiin tekemään edustaviksi, olihan kyseessä yleensä rakennuksen pääsisäänkäynti. Vanhemmissa kuisteissa ovet olivat usein yksityiskohdiltaan huolellisesti tehtyjä peiliovia.

Peiliovet ja profiloituidut ikkunat olivat ammattipuusepän tuotteita ja suoraan rinnastettavissa arvostettuihin talonpoikaishuonekaluihin.

Kuistin portaat ovat usein kokonaan tai osittain kuistin sisälle lattiaan upotetut. Näin haluttiin saada sisäänkäynti miellyttäväksi, lähelle pihamaan pintaa. Samalla portaat olivat suojassa lumelta ja jäältä.

Ulkoportaaksi riitti aluksi irtokivi. Myöhemmin ulkoportaina käytettiin hakattuja kiviaskelmia tai yleisem-

min puuporrasta — tavallisesti laatikkoportaina, jossa kyljet on laudoitettu umpeen. Ulkoporras oli myös istumapaikka, sellaisenaan tai penkillä varustettuna.

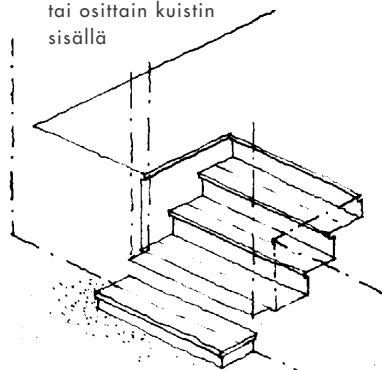
Pinnat maalattiin sisältä ja ulkoa, jos varallisuus sen salli. Kun vuoraamattomaan punamullattuun hirsitaloon tehtiin höylälautakuisti, tämä hienous maalattiin tavallisesti vaalealla öljymaalilla. Jos talokin oli laudoitettu, noudatteli kuistin ulkomaalaus yleensä talon muuta julkisivumaalausta maalityypin ja värisävyn osalta.

Kuistin varusteet ovat olleet vähäiset. Seinällä on ehkä naulakoita tai kuistilla on kiinteät istuinlaatikot, joissa on voitu säilyttää saappaita ja tarvekaluja. Nämä pienet yksityiskohdat ovat tärkeitä kuistin tunnelman ja ilmapiiirin kannalta.

Erilaisia ulkoportaita

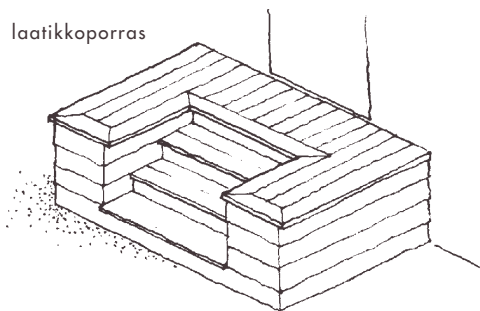
5

porras kokonaan  
tai osittain kuistin  
sisällä

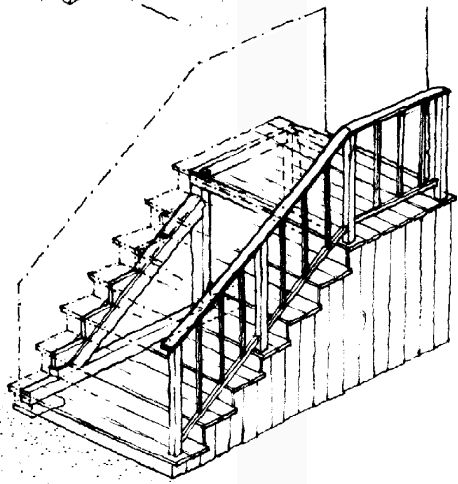
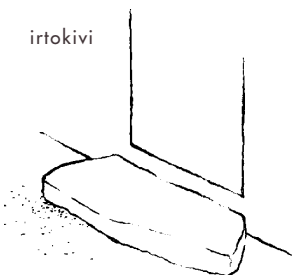


kokonaan  
kuistin  
ulkopuolelle  
sijoitettu  
porras.

laatikkoporras



irtokivi



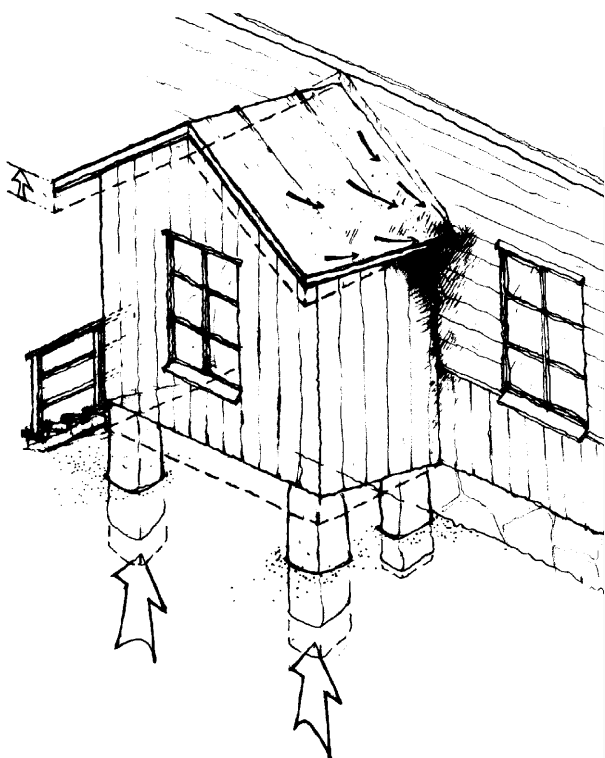
## KUISTIN VAURIOT

**K**uistin vauriot johtuvat usein huollon puutteesta tai virheellisistä rakenneratkaisuista. Lisäksi kuisti on kylmänä rakenteena altis sään vaikutuksille, erityisesti kosteudelle. Yleensä kuisti on rakennettu hyvin tuuletuvaksi eikä normaali ilman kosteus aiheuta vaurioita.

Katon vuodot vaurioittavat runkoa ja rakenteita. Erityisesti katon ja seinän liittymä on vaurioille altis paikka ja siksi katon jatkuva huoltaminen ja kunnan tarkkailu on tärkeää.

Kuistin matala sokkeli on usein johtanut rakenteiden ja vuorauksen alaosien vaurioihin. Perustus on alkuaan noussut kyllin korkealle maanpinnan yläpuolelle, mutta vuosien saatossa maanpinta on istutusten ja maatumisen johdosta kohonnut rakennuksen ympärillä ja säävuttanut puurakenteet. Suoraan kosteaan maahan liittyvä ja säännöllisesti roiskevesille altis puu vaurioituu väistämättä.

Perustus ei yleensä ulotu kovin syväälle, niinpä routa saattaa nostaa kuistia. Tällöin vino katto voi ohjata sadevedet rakennuksen seinälle ja vuorilaudat sekä vähitellen myös runko alkavat lahota (kuva 6). Tämä on hyvin tyypillinen vaurio.



6

Routavaurio ja lahovaurio.

Routa on nostanut perustuskiviä ja kuistin vinoon. Vino katto johtaa sadeveden seinälle, joka sitten lahoaa.

## KORJAUSTYÖT

**K**uistia korjattaessa tai uusittaessa on säilytettävä sen ominaispiirteet ja yhteensopivuus muun rakennuksen kanssa. Kuistille tyypillisiä rakenteita, yksityiskohtia, materiaaleja ja värejä ei pitäisi muuttaa.

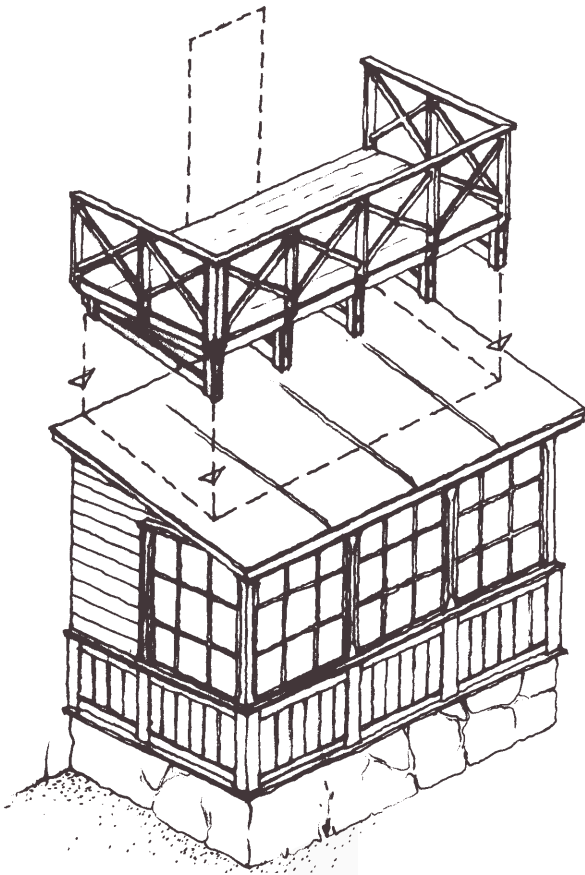
Jokaisen korjaustyön onnistumisen perusedellytys on vaurion syyn poisto. Esimerkiksi jos vaurio aiheutuu kohonneesta maanpinnasta, on korjaustyön tärkein vaihe maanpinnan laskeminen siten, että pintavedet samalla johdetaan seinustoilta tehokkaasti.

Korjaamisessa voi soveltuvin osin käyttää apuna korjauskortteja *Ulkolaudoituksen korjaus*, *Tiilikaton korjaus*, *Peltikaton korjaus*, *Huopakaton korjaus* ja *Peltikaton maalaus*.

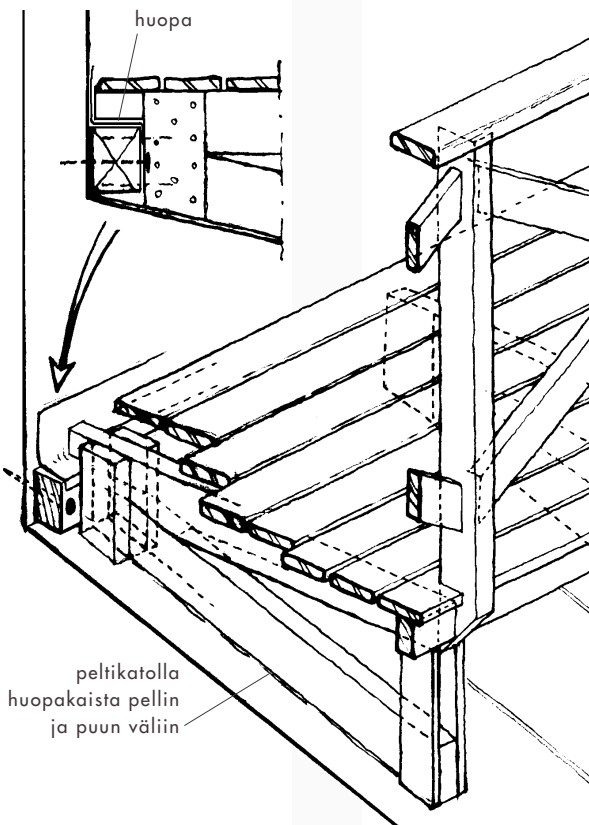
### Perustukset

Mikäli kuistia ei kuormiteta esimerkiksi lisärakentamisella, on perustusten kunnostaminen yleensä helppoa. Jos painumat ovat vähäisiä, voidaan ne yleensä jättää korjaamatta — pieni taipuma kertoo rakennuksen iästä ja historiallisesta arvosta. Jos taipuma kuitenkin halutaan oikaista, voidaan kuisti nostaa haluttuun asentoon esimerkiksi auton tunkeilla ja kiilata se uusien kivien paikoilleen vanhan perustuksen päälle.





- 7 Parveke kuistin päällä.  
Parvekkeen rakenteet eivät saa puhkaista kuistin vesikattoa, sillä silloin syntyy helposti vuotokohtia.



Jos perustusten painuma on suuri tai jatkuva, tarvitaan perustusten uusimista tai vahvistamista. Näistä toimenpiteistä tulisi aina neuvotella asiantuntijan kanssa.

## Runko

Lahovaurioita esiintyy useimmin seinän alaosassa. Lahonneet rakenteet uusitaan alkuperäistä vastaavalla puutavaralla. Jatkuvasti kosteuden kanssa tekemisissä olevat rakenteet voi tehdä joko männyn sydänpuusta, painekyllästetystä puusta tai lehtikuusesta, jonka kosteudenkestävyys on erinomainen.

Jos lahovauriota on sellaisissa rakenneosissa, jotka eivät jää näkyville, voi vähän lahonneen rakenneosan hyvin jättää paikoilleen ja vahvistaa sitä uudella puulla. Tällöin on tietenkin poistettava lahon aiheuttaja, muutoin lahoaminen jatkuu uudessakin puussa.

Katon vauriot johtuvat lähes aina katteen ja sen liittymien vaurioista. Näiden vaurioiden syiden poistaminen on ensimmäinen toimenpide ennen muita kuistin korjaustöitä. Kuistin katetta uusittaessa on lähtökohtana pidettävä vanhaa tai alkuperäistä katetta.

## Pinnoitteet

On muistettava, että lämmittämättömän kuistin sisäpinnat joutuvat alttiiksi suuremmille rasituksille kuin lämpimien sisätilojen pinnat. Kaikki sisämaalit ja -pinnoitteet eivät välttämättä kuistilla kestä.

Kuistin sisäpinnoilla kannattaa käyttää perinteisiä pellavaöljymaalieja — näiden käytöstä on vuosisatojen myönteiset kokemukset. Pellavaöljymaalien pitää olla puhdasta pellavaöljymaalieja eikä esimerkiksi alkydi-maalieja, johon on sekoitettu pellavaöljyä.

Ulkomaalina on hyvä käyttää alkuperäistä vastaavia, perinteisiä maalityyppejä: keittomaalieja (punamulta, keltamulta) tai puhtaita pellavaöljymaalieja (katso korjauskortit *Keittomaali* ja *Öljymaali*).

## LISÄRAKENTAMINEN KUISTILLA

**V**anha kuisti on parasta jättää entiselleen. Jos rakennuksessa tarvitaan lisää tilaa, kannattaa se ensisijaisesti sijoittaa muualle kuin vanhalle kuistille. Kuistille rakennettaessa tuloksena on usein kallis ja huonosti toimiva ratkaisu: kuistilta ei yleensä voi saada kovinkaan paljon hyötyneliöitä. Lisäksi menetetään kuistin rakennusta rikastuttavat erityisominaisuudet.

Tyypillisiä kuistille tarjottuja uudisrakenteita ovat olleet saniteetitilat — wc:t, pesuhuoneet ja saunat. Näille ovat ominaista monimutkaiset, vaativat rakenteet sekä yleensä pienehköt ikkunat. Vain hyvin harvoin voidaan saada aikaan ulkonäöltään miellyttävä ja rauhallinen, saati taloudellinen ratkaisu.

Parempi vaihtoehto on rakentaminen piharakennuksiin ja ullakolle tai vanhaan rakennukseen sovitettu lisärakentaminen.

Kuistin rakentaminen lämpimäksi sisätilaksi on vaativaa uudisrakentamista vastaava toimenpide. Kuistin lisäeristäminen lämpimäksi tai puolilämpimäksi tilaksi ei juurikaan paranna kuistin käyttökelpoisuutta ja samalla menetetään kuistille tyypillinen sisäilmasto sekä yleensä myös suuri osa kuistille ominaisista rakenteellisista yksityiskohdista. Jos kuistin lämpimyyttä halutaan lisätä, voidaan alapohja muuttaa lämpöeristetyksi täytepohjaksi (rossipohjaksi) ja yläpohja eristää. Saatu hyöty ei kuitenkaan ole suuri.

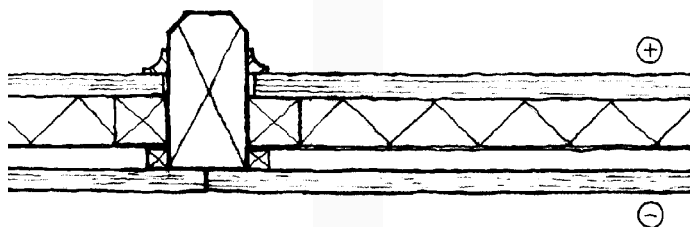
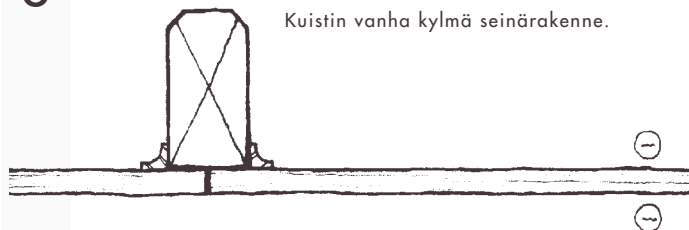
Vanhan kuistin purkaminen ja korvaaminen uudella suuremmalla, lisätiloja varten suunnitellulla kuistilla on äärimmäinen toimenpide, joka saattaa olennaisesti vähentää rakennuksen kulttuurihistoriallista arvoa.

## Kylmän kuistin lisäeristäminen

Kuistin luonne tulisi säilyttää lisäeristettäessäkin. Esimerkiksi näkyvillä olevia runkorakenteita ei saisi peittää piiloon.

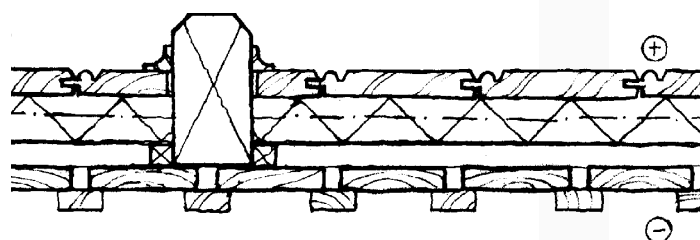
8

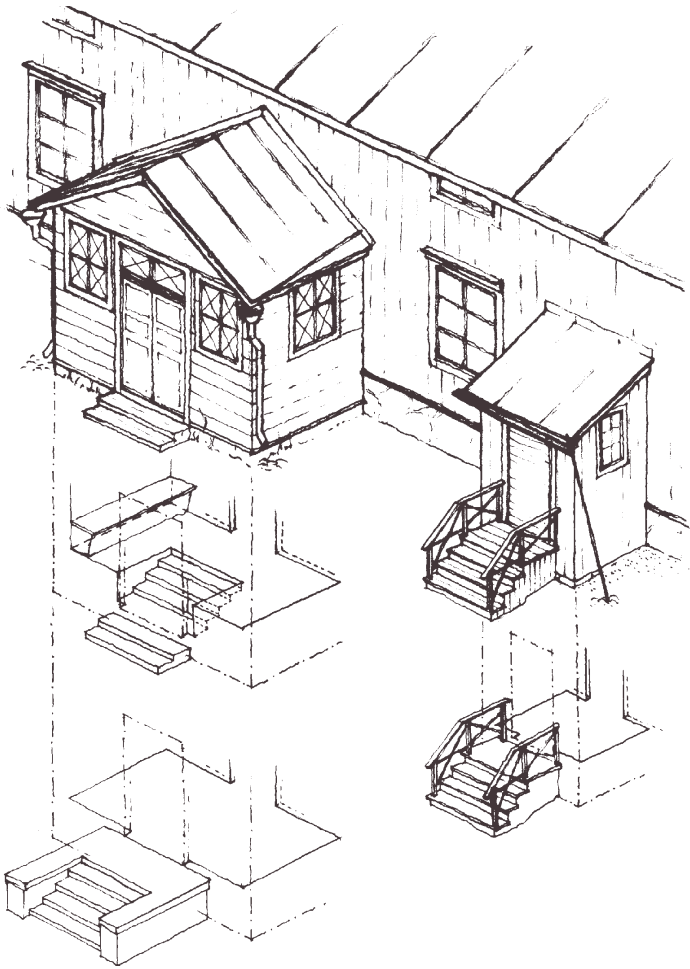
Kuistin vanha kylmä seinärakenne.



Eristetty rakenne sisältä ulospäin:

- uusi lisäverhous
- lämmöneriste 50 mm (selluvilla, kova mineraalivilla tai huokoinen kuitulevy), mineraalivillan sisäpintaan höyrysulku
- tiivistyspaperi
- ilmarako
- vanha vuorilaudoitus





9

Kuisti sisäänkäyntitilana

Kuistille johtava porraskin on tärkeä osa sisäänkäyntiä.

---

**TOIMITUSKUNTA**
**T e k s t i**

Arkkitehti Hannu Tomminen

**T a r k a s t u s**

Arkkitehti Panu Kaila

**K u v a t**

Arkkit.yo Tuula Pöyhä

**V a l v o v a t y ö r y h m ä**Arkkitehti Martti Jokinen  
MuseovirastoArkkitehti Maire Mattinen  
MuseovirastoArkkitehti Carita Strandell  
Ympäristöministeriö**T o i m i t u s**Arkkit.yo Tommi Lindh  
Arkkit.yo Mikko Anttila**T a i t t o**

Arkkit.yo Mikko Anttila

---

**KIRJALLISUUTTA**

HIDEMARK, O. — STAVENOW-HIDEMARK, E. —  
SÖDERSTRÖM, G. — UNNERBÄCK, A., Så renoveras torp  
och gårdar. ICA 1990.

HÄRÖ, E. — KAILA, P., Pohjalainen talo, rakentajan opas.  
Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto, 1976.

KAILA, P. — MÄKIÖ, E., Makasiinin korjauskoulu.  
Makasiini, 1981—82.

KAILA, P. — PIETARILA, P. — TOMMINEN, H., Talo kautta  
aikojen, julkisivujen historia. Rakentajain kustannus, 1987.

KAILA, P. — VIHAVAINEN, T. — EKBOM, P.,  
Rakennuskonservointi, museokohteena säilytettävien  
rakennusten korjausopas. Suomen museoliitto, 1987.

KORHONEN, T., Kuisti, kansantieteellinen tutkimus.  
Suomen muinaismuistoyhdistys, 1991.

THURELL, S., Vård av trähus, 1986.

---

**JULKAISUTIEDOT**
**J u l k a i s i j a**

Museovirasto  
Rakennushistorian osasto  
PL 187  
00171 HELSINKI  
Puh: (09) 40 501  
Telefax: (09) 661 132

©Ympäristöministeriö

ISSN 1236-4517